

6-MAVZU. TALAB, TAKLIF, BOZOR MUVOZANATI

Xamidova Zulfiya Axmadjonovna
PhD, dotsent

REJA

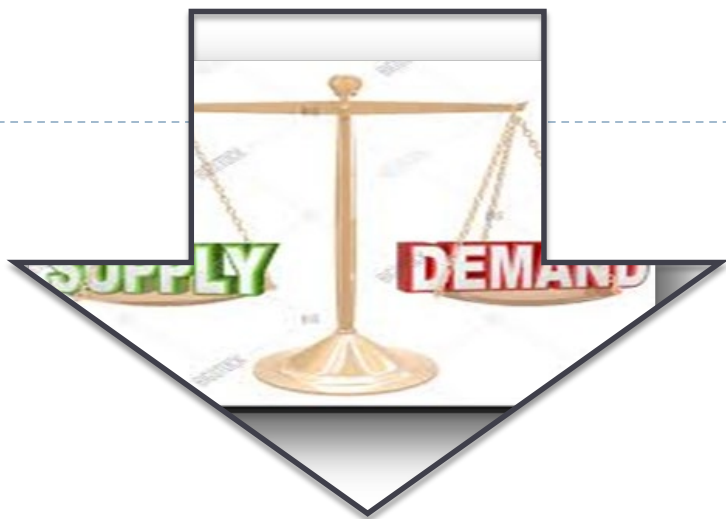
1. Talab va uning hajmiga ta'sir qiluvchi omillar

2. Taklif va uning hajmiga ta'sir qiluvchi omillar

3. Bozor muvozanati va nomutanosibligi

4. Talab va taklif elastikligi

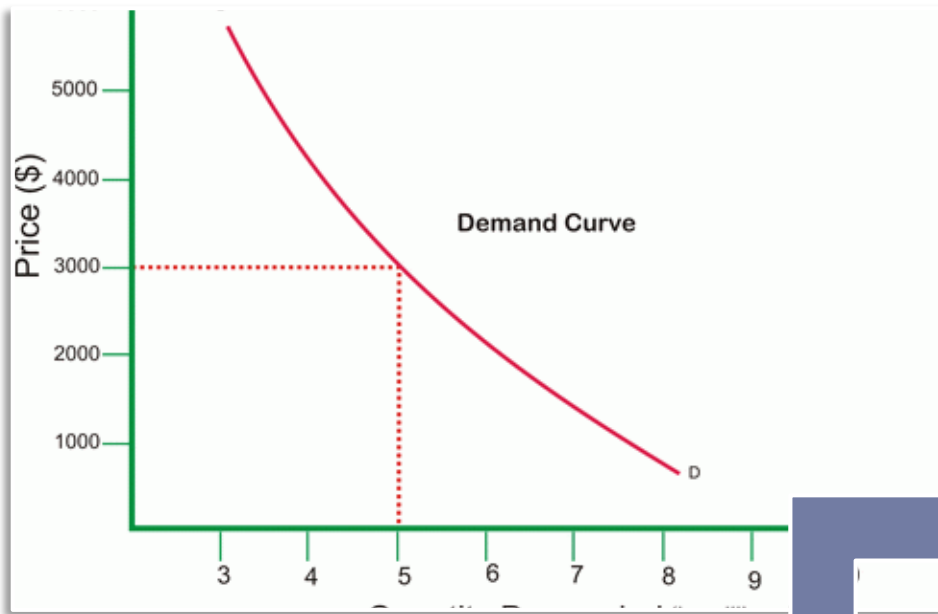

Ma'lum vaqt oralig'ida,
narxlarning mavjud darajasida
iste'molchilarning tovar va
xizmatlar ma'lum turlarini sotib
olishga qodir bo'lgan ehtiyoji
TALAB deyiladi.

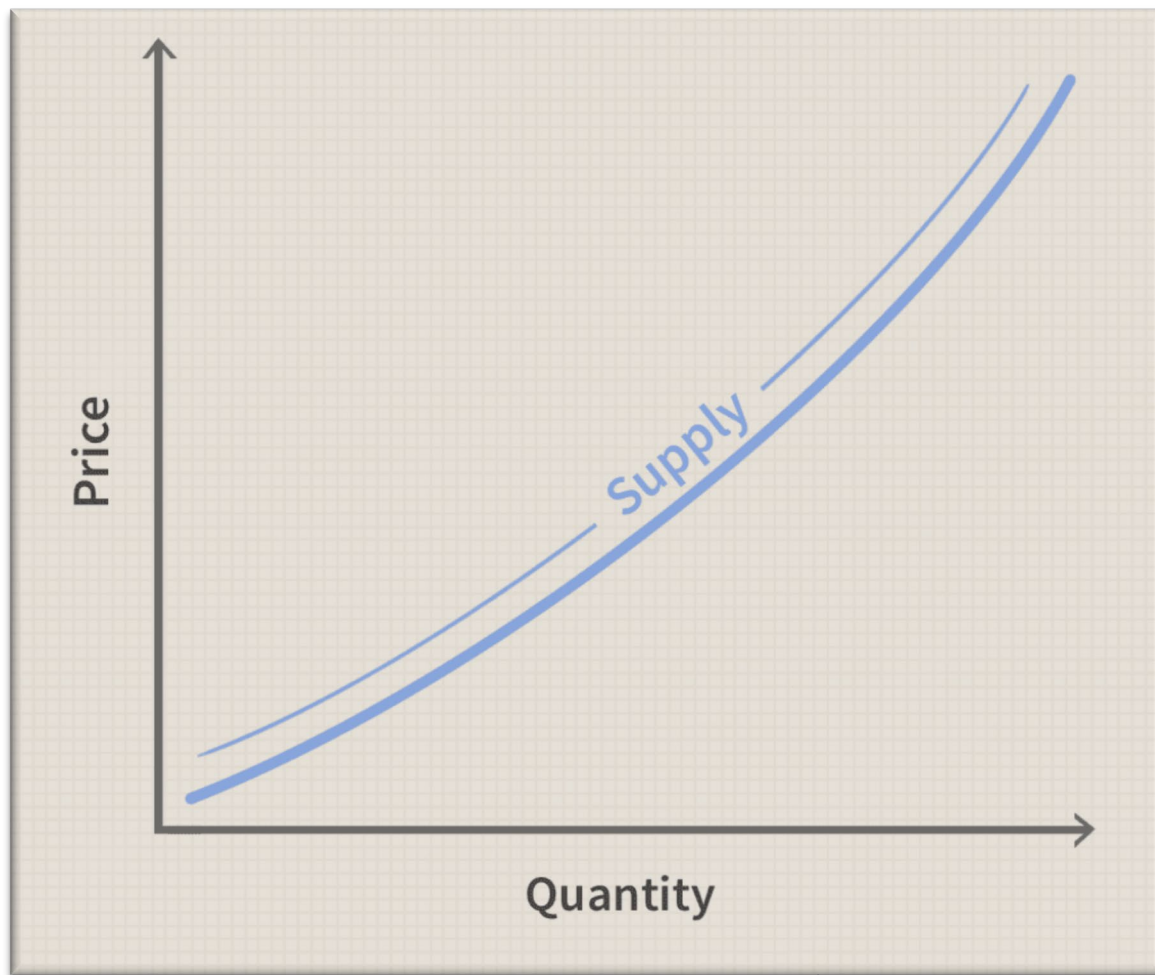
Ma'lum vaqt oralig'idagi narxlarning
muayyan darajasida ishlab
chiqaruvchi yoki sotuvchilar
tomonidan ma'lum turdagi tovar va
xizmatlarning bozorga chiqarilgan
miqdori **TAKLIF** deyiladi

Boshqa sharoitlar o'zgamasa, narx pasaysa, talab miqdori oshadi, narx ko'tarilsa, talab miqdori pasayadi. Ya'ni, narx va miqdor orasida teskari bog'liqlik bor. Bu teskari bog'liqlik **talab qonuni** deyiladi

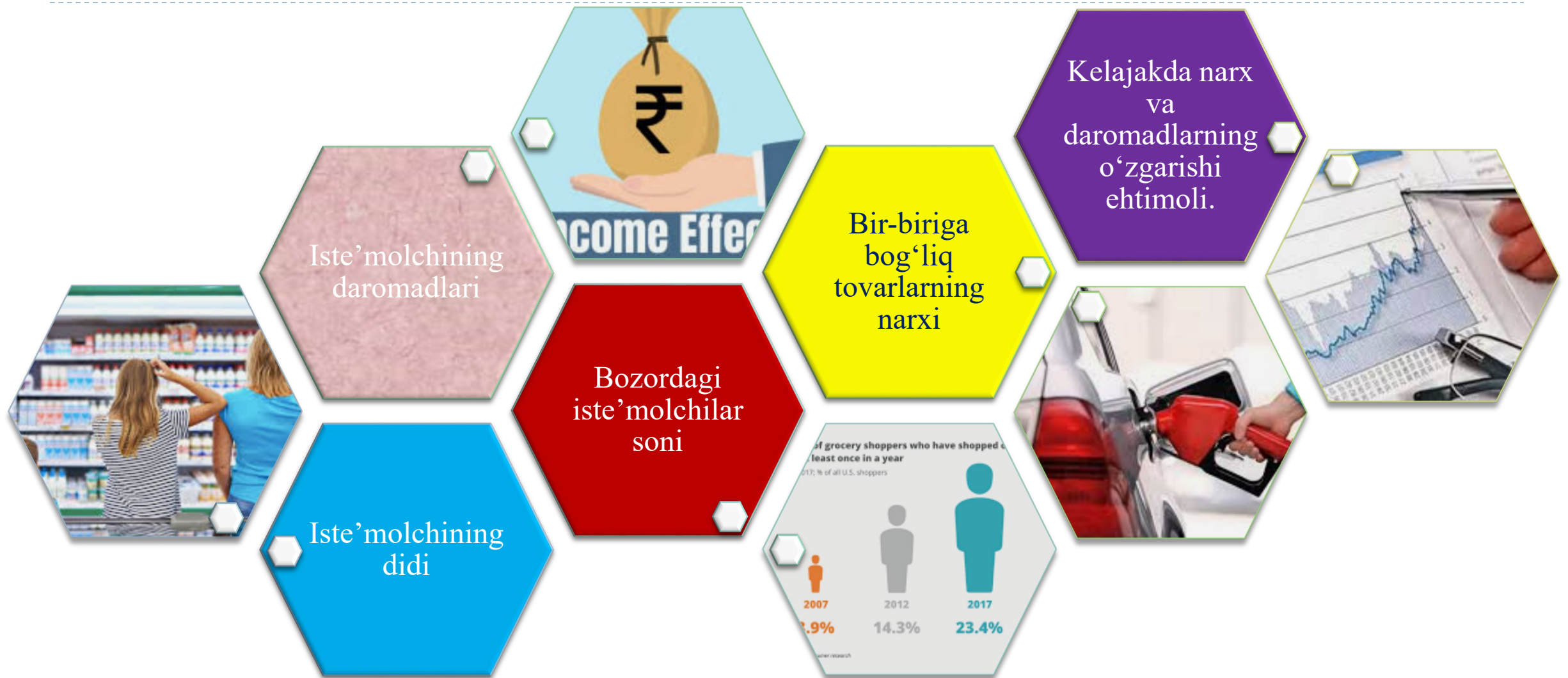
Narx va talab hajmining o'zgarishi o'rtasidagi teskari bog'liqlikni ko'rsatuvchi chiziq **talab egri chizig'i** deyiladi.

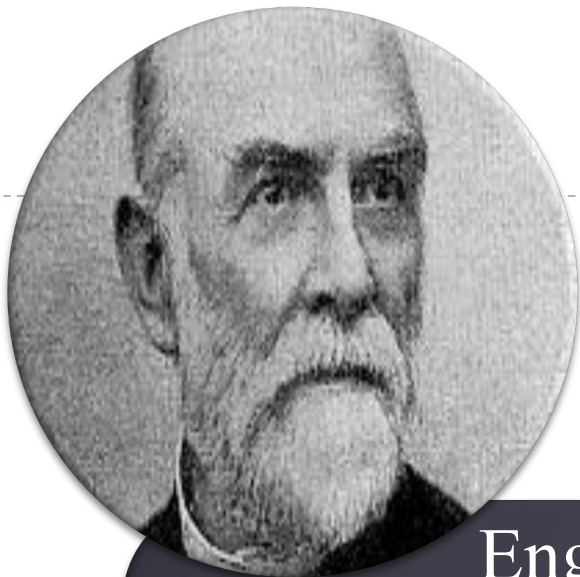

Narxning o'zgarishi bilan taklif etilayotgan tovar miqdorining to'g'ri bog'liqlikdagi o'zgarishi **taklif qonuni** deyiladi.

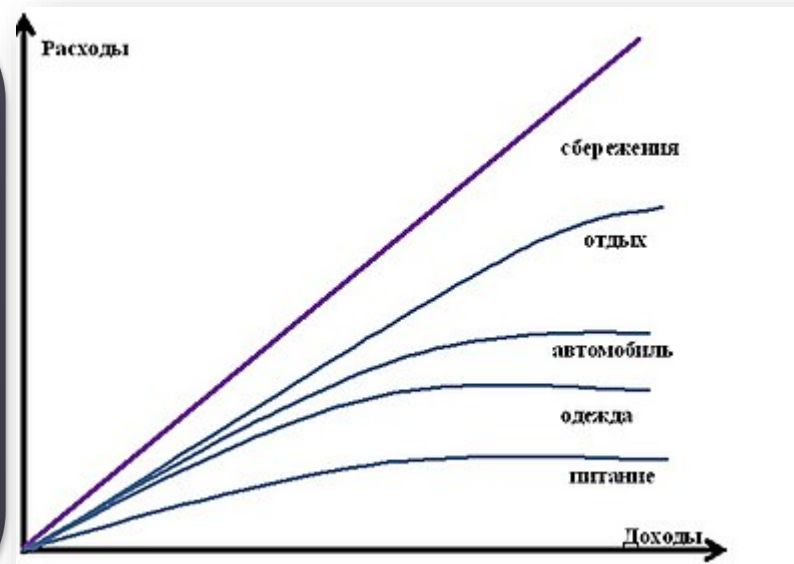
Narx va talab hajmining o'zgarishi o'rtasidagi to'g'ri bog'liqlikni ko'rsatuvchi chiziq **taklif egri** chizig'i deyiladi.

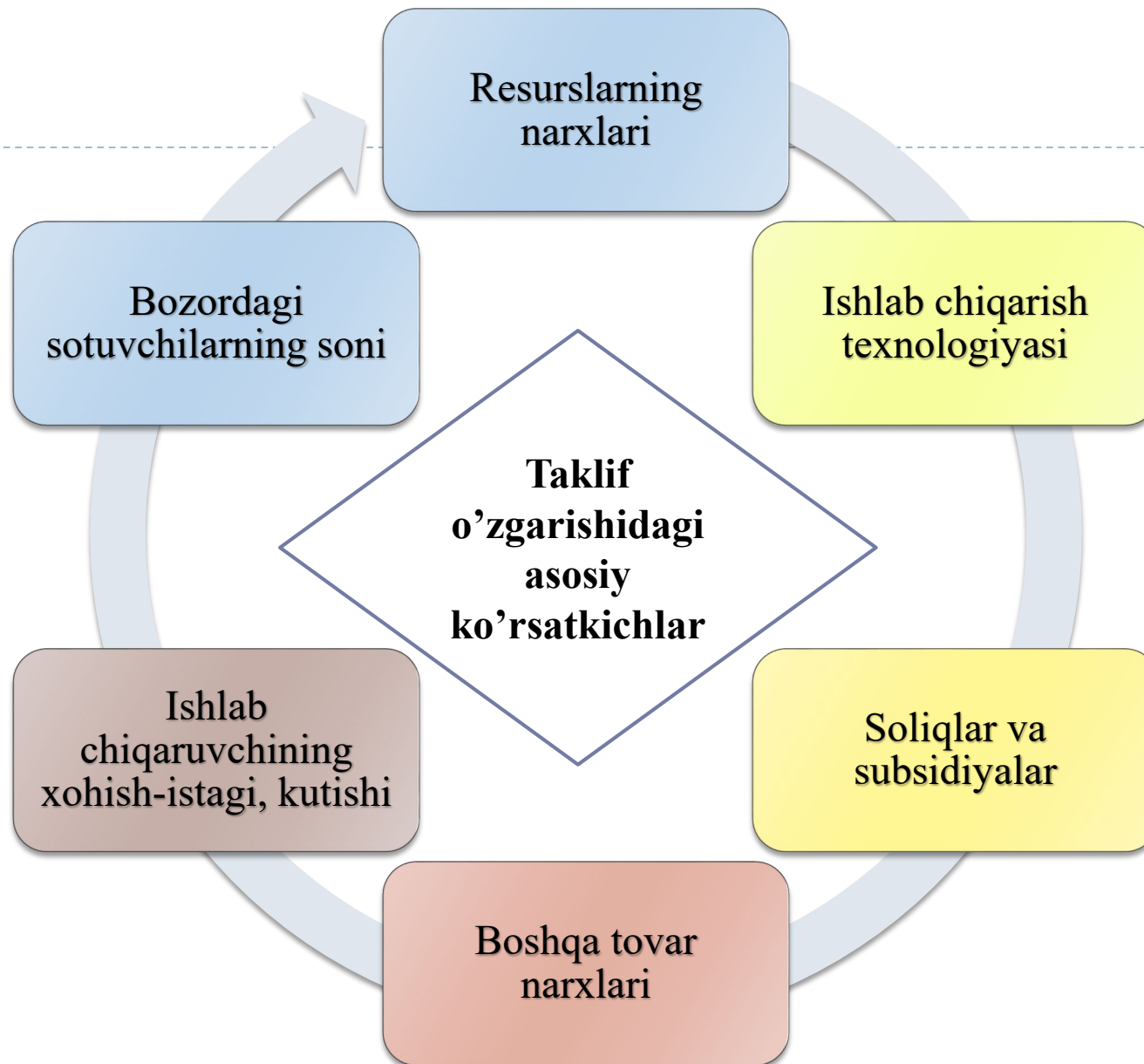
TALABGA NARX DAN TASHQARI TA'SIR QILUVCHI ASOSIY OMILLAR

Engel qonuni iste'molchi daromadi bilan u tomonidan sotib olinishi mumkin bo'lgan tovarlar miqdori o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ifodalaydi

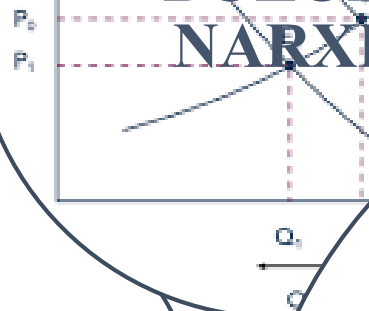

ket Equilib

BOZOR MUVOZANATI

Talab miqdori bilan
taklif miqdori
o'rtasidagi nisbat bir-
biriga teng bo'lgan
holat

BOZOR NARXI

Bozor muvozanati
vujudga kelgan holda
shakllangan narx

Talab egiluvchanligini belgilab beruvchi omillar

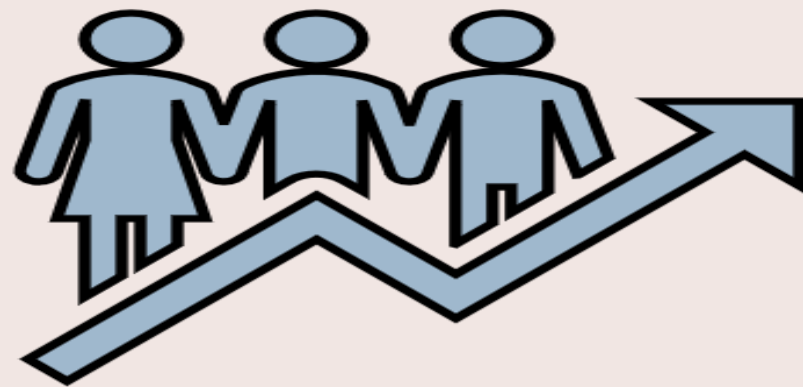
$$\mathfrak{E}_T = \frac{\Delta Q}{\Delta P}$$

•Mahsulotlarning o'rnini bosuvchanligi

•Mahsulot qiymati (narxi)ning iste'molchi daromadidagi salmog'i

•Mahsulotlarning iste'mol xususiyatlari

•Vaqt omili

**Taklif elastikligi
formulasi**

$$\epsilon_{T\phi} = \frac{\Delta Q}{\Delta P}$$

Taklif hajmiga ta'sir qiluvchi boshqa omillar o'zgarmay qolgan sharoitda, narxning 1%ga o'zgarishi taklifning necha foizga o'zgarishini ifodalovchi ko'rsatkich taklifning narx bo'yicha egiluvchanligi ko'rsatkichi deyiladi

Elastiklik

- bir o'zgaruvchining boshqa bir o'zgaruvchi ta'siri ostida o'zgarishini o'lchaydigan o'lchov; aniqroq qilib aytganda, biror o'zgaruvchining bir foizga o'zgarishini natijasida boshqa bir o'zgaruvchining ma'lum foiz miqdorga o'zgarishini ko'rsatadigan sonidir.

$$E_P^D$$

Talab hajmiga ta'sir qiluvchi boshqa omillar o'zgarmay qolgan sharoitda narxning bir foizga o'zgarishi talabning necha foizga o'zgarishini ifodalovchi ko'rsatkich talabning narx bo'yicha elastikligi ko'rsatkichi deyiladi.

Bu ko'rsatkich ko'pincha oddiy qilib **talabning elastikligi** deb ataladi.

$$E_P^S$$

Taklif hajmiga ta'sir qiluvchi boshqa omillar o'zgarmay qolgan sharoitda, narxning bir foizga o'zgarishi taklifning necha foizga o'zgarishini ifodalovchi ko'rsatkich taklifning narx bo'yicha elastikligi ko'rsatkichi deyiladi.

Bu ko'rsatkich ko'pincha oddiy qilib **taklifning elastikligi** deb ham ataladi.

Narxga bog‘liq talab elastikligi (E_p^D) quyidagi formula bo‘yicha hisoblanadi:

$$E_p^D = \frac{\Delta Q^D \%}{\Delta P \%} \quad (1)$$

bu yerda: $\Delta Q^D \%$ - Q^D ning foiz bo‘yicha o‘zgarishi; $\Delta P \%$ - P ning foiz o‘zgarishi.

$$\Delta Q \% = \frac{\Delta Q}{Q} \cdot 100\%; \quad \Delta P \% = \frac{\Delta P}{P} \cdot 100\%.$$

Demak,

$$E_p = \frac{\frac{\Delta Q}{Q} \cdot 100\%}{\frac{\Delta P}{P} \cdot 100\%} = \frac{P}{Q} \cdot \frac{\Delta Q}{\Delta P} \cdot (2)$$

Talabning narx bo'yicha elastikligi tovarning muayyan narx darajasi uchun alohida hisoblanadi. Masalan, bozorda 1 kg mol go'shtining narxi 50000 so'mdan 60000 so'mga oshganda bozor talabi miqdori 10 tonnadan 6 tonnaga qadar ortgan. Bunday holda talab elastikligi:

$$E_P^D = \frac{50000}{10} \times \frac{(-4)}{10000} = -2 \text{ ga teng}$$

Talabning narx bilan bog'liq elastik darajasi har doim manfiy chiqadi. Chunki, narx bilan talab miqdori o'rtasida qarama qarshi bog'liqlik mavjud. Ya'ni, narx oshsa talab miqdori kamayadi va aksincha. SHuning uchun talab elastikligi koeffitsienti modul ostida olinib, musbat ko'rsatkichga olinib tahlil etiladi. Ya'ni,

$$|E_P^D| = |-2| = 2$$

Demak, mol go'shti narxining 1 foizga oshishi unga bo'lgan talab miqdorining 2 foizga pasayishiga olib kelgan.

Yuqoridagi formulalarni yanada takomillashtirgan holda, talabning narxga ko'ra elastiklik koeffitsientini hisoblash quyidagi formulasini ishlab chiqamiz.

$$E_P^D = E_P^D = \frac{\frac{Q_2^D - Q_1^D}{Q_1^D}}{\frac{P_2 - P_1}{P_1}} = \frac{\frac{4 - 10}{10}}{\frac{60000 - 50000}{50000}} = \frac{(-0,4)}{0,2} = -2$$

Taklifning narx bo'yicha elastikligi (E_P^S) darajasi quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi:

$$E_P^S = \frac{\Delta Q^S\%}{\Delta P\%},$$

Bu yerda: $\Delta Q^S\%$ – taklif miqdorining foizli o'zgarishi;
 $\Delta P\%$ – narxlarning foizli o'zgarishi.

SHu formula asosida taklifning narxga ko'ra nuqtaviy elastiklik koeffitsientini hisoblash formulasi quyidagicha aniqlanadi:

$$E_P^S = \frac{\frac{Q_2^S - Q_1^S}{Q_1^S}}{\frac{P_2 - P_1}{P_1}}$$

Shartli misol. Masalan, bozorda 1 kg mol go'shtining narxi 50000 so'mdan 60000 so'mga oshganda taklif miqdori miqdori 10 tonnadan 16 tonnaga qadar ortgan. Bunday holda taklif elastikligi:

$$E_P^S = \frac{\frac{Q_2^S - Q_1^S}{Q_1^S}}{\frac{P_2 - P_1}{P_1}} = \frac{\frac{16 - 10}{10}}{\frac{60000 - 50000}{50000}} = \frac{0,6}{0,2} = 3$$

Demak, mol go'shti narxining 1 foizga oshishi, uning taklifini 3 foizga oshishiga olib kelgan. Taklifning narx bilan bog'liq elastik darajasi har doim musbat chiqadi. Chunki, narx bilan taklif miqdori o'rtasida to'g'ri bog'liqlik mavjud. Ya'ni, narx oshsa taklif miqdori ham ortadi va aksincha. Taklif etilayotgan mahsulot narxining oshishi mahsulot birligiga to'g'ri keluvchi foyda miqdorini yanda oshiradi. Bu esa ishlab chiqaruvchilarni ko'proq foyda olish maqsadida oldingiga qaraganda ham ko'proq miqdorda mahsulot ishlab chiqarishga undaydi.